

Bogusław Śliwerski*

J. Legutko, *Myśl pedagogiczna Tadeusza Strumiły (1884–1958). Zarys koncepcji wychowania i działalności społeczno-organizacyjnej*, Kraków 2024

Badania biograficzne w nurcie historyczno-problemowym należą do jednych z najtrudniejszych w naukach społecznych, gdyż łączą w sobie dwa paradygmaty badawcze: historyczno-oświatowy oraz jakościowy (badania biograficzne). Wymagają zatem szczególnych kwalifikacji i kompetencji, by można było zgodnie z metodologią badań humanistycznych i społecznych dociekać prawdy o życiu i działalności organizacyjnej oraz twórczej wybranej, znaczącej w dziejach polskiej kultury, nauki czy sztuki postaci. Konieczne jest przecież przeprowadzenie analizy treści dzieł twórczych kierując się przyjętymi w nauce kategoriami pedagogicznymi, które są kluczowe dla odczytania, a także interpretacji myśli pedagogicznej, w tym przypadku w kontekście działalności społeczno-wychowawczej dr. Tadeusza Strumiły. Na tego typu rozprawy czeka się latami, gdyż pozyskanie danych w wyniku dotarcia do źródeł wiedzy jest nie tylko czasochłonne, ale i pracochłonne.

* Bogusław Śliwerski (ORCID: 0000-0002-3875-8154) – dr hab., prof. wizytujący Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, kontakt: b.sliwerski@aps.edu.pl.

Nie tylko z tej perspektywy **jestem pod ogromnym wrażeniem** obronionej i opublikowanej dysertacji doktorskiej, w której przyjęte założenia badawcze, układ i bogactwo treści wraz z jakością ich naukowej analizy świadczą o wysokiej samoświadomości metodologicznej Autorki. Poziom badań budzi najwyższy podziw i uznanie dla autorki oraz Promotor znakomitego dzieła prof. Janiny Kostkiewicz z Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wypełnia ono bowiem kolejną lukę w dotychczasowym stanie wiedzy o bezapelacyjnie jednym z najwybitniejszych przedstawicieli chrześcijańskiej pedagogiki humanistycznej okresu dwudziestolecia międzywojennego – doktorze filozofii, Harcmistrzu Rzeczypospolitej, który wywarł (zarówno we wspomnianym czasie, jak i w okresie dwóch totalitaryzmów) ogromny wpływ na rozwój i jakość wychowawczą elit kadrowych powstałego na ziemiach polskich pod zaborami polskiego ruchu skautowego, a po odzyskaniu niepodległości – ruchu harcerskiego.

Dzięki wynikom badań Legutko powracamy do źródeł myśli, idei dr. Tadeusza Strumiły, by je dogłębnie poznać, zrozumieć, poddać refleksji, a może i włączyć ponownie do rozwoju harcerskiej myśli i praktyki pedagogicznej w XXI w. Jego dokonania i twórczość objęte były całkowitą cenzurą w naszej ojczyźnie po drugiej wojnie światowej. Tylko te środowiska harcerskie, które miały szczęście, że działali w nich nieliczni już instruktorzy z czasów aktywności i twórczości Strumiły w okresie międzywojennym, mogły mieć chociaż fragmentaryczny dostęp do jego myśli na zasadzie oralnego przekazu (gawędy, spotkania, wieczornice) czy dzięki niektórym jego publikacjom, które krążyły w tzw. drugim obiegu w środowisku harcerskim.

W czasach Polski Ludowej nie znaleźliśmy zdecydowanej większości źródeł archiwalnych, a już w ogóle nie

mieliśmy dostęp do rękopisów, maszynopisów, większości publikacji w czasopismach katolickich, skautowych, harcerskich, historycznych, o kulturze fizycznej, w naukowych rozprawach zbiorowych, do których dotarła autorka tej pracy. Przeprowadzenie tak podstawowych badań myśli pedagogicznej, harcerskiej, w tym źródeł wiedzy o działalności i twórczości dr. Strumiłły, jak rękopisy, maszynopisy, listy okrężne, osobista korespondencja, notatki, dokumenty ruchu skautowego i harcerskiego dopełnia analiza jego życia i działalności.

Wyjątkowym walorem niniejszej pracy jest osadzenie myśli bohatera w jakże adekwatnie rozpoznanych, a przecież silnie przenikających między sobą trzech nurtach antropologii filozoficznej i pedagogicznej oraz osadzonej w tradycji chrześcijańskiej koncepcji społeczeństwa, a mianowicie – neotomistycznej, personalistycznej i skautowej/harcerskiej. Po raz pierwszy spotykam się w mojej akademickiej pracy naukowej z takim bogactwem analiz źródeł i stanu badań podmiotowej myśli pedagogicznej, które zostały znakomicie uzasadnione, klarownie, logicznie przedstawione oraz perfekcyjnie udokumentowane.

Podkreślam zarazem, że nie było to łatwe zadanie, gdyż okres badań obejmuje nie tylko dojrzałą twórczość i zaangażowanie Strumiłły, ale także okresy jego dorosłego życia oraz rozwoju naukowego, do 1958 r. Na kartach dysertacji przewija się także historia polskich uniwersytetów oraz placówek kształcenia nauczycieli, w których pracował lub z którymi współpracował i wniósł do ich rozwoju własną część działalności twórczej i dydaktycznej.

Poświęcenie badań naukowych tak znaczącej postaci powinno zmienić dotychczasową narrację w polskiej literaturze z historii skautingu i harcerstwa, gdyż z niezrozumiałych dla mnie względów ewidentnie pomijano wkład Strumiłły w myśl pedagogiczną, w tym translatorską oraz skautową i harcerską, eksponując z grona elsów dokona-

nia głównie Wincentego Lutosławskiego, Ignacego Kozielskiego i Andrzeja Małkowskiego. Dzięki tej rozprawie Legutko uratowała nie tylko pamięć o tak wybitnej postaci polskiej pedagogiki okresu międzywojennego, ale – jak to znakomicie udokumentowała – wprowadziła jej dokonania do wiedzy naukowej, w której Harcmistrz Rzeczypospolitej był w istocie niedostrzegany, przemilczany, a zatem niesłusznie nieobecny.

Tymczasem był on jednym z najważniejszych a przy tym znakomicie wykształconych myślicieli, humanistów, który przyczynił się do opracowania teoretycznych i pedagogicznych podstaw ruchu skautowego na ziemiach polskich pod zaborami, zanim doszło do jego formalnego powstania w 1911 r. Ba, dr Strumiłło współorganizował powstawanie pierwszych drużyn skautowych w Warszawie i w Wilnie oraz pełnił kluczowe funkcje we władzach skautowych, a później ruchu harcerskiego.

Z taktem odkryto i opisano meandry życia Strumiłły, które skutkowały nie tylko jego sukcesami, ale także porażkami, rozczarowaniami czy konfliktami z ważnymi dla niego osobami, np. z Witoldem Lutosławskim. To jest ogromny dar, którym dzieli się z nami autorka pracy, pomimo wielu barier, jakie towarzyszyły jej na drodze do odkrywania, także dla polskiej kultury i historii, faktów o jego wyjątkowych dokonaniach.

Mimo przynależności Strumiłły do Zarządu Polskiego Białego Krzyża, prowadząca badania na temat tej organizacji historyk wychowania Elwira J. Kryńska ani razu nie wymienia w swojej monografii historycznej jego nazwiska, a przywołuje osoby o pomniejszej roli i osiągnięciach¹. To tylko potwierdza, że dr Strumiłło był dotychczas nieodkrytą w polskiej pedagogice wybitną postacią. Ogromna szkoda, że w czasie drugiej wojny światowej uległy zniszczeniu rękopisy jego rozprawy habilitacyjnej

1 E. Kryńska, *Polski Biały Krzyż (1918-1961)*, Białystok 2012.

i książki poświęconej historii harcerstwa, bo mielibyśmy dzięki temu możliwość pogłębienia wiedzy na powyższe tematy. Habilitacja Strumiłły dotyczyła psychologicznych i pedagogicznych podstaw harcerstwa. Kto o tym wiedział? Kto wie, jak potoczyłyby się losy możliwego, a przecież tak bardzo oczekiwanego w latach siedemdziesiątych XX w. rozwoju pedagogiki harcerskiej?

Tak znakomite studium biograficzne Legutko odsłania nie tylko wzrastanie wybitnego działacza, m.in. ruchu eleuzyńskiego oraz skautowego na ziemiach polskich pod zaborami, ale dzięki jej wglądowi w niedostępne dla nas źródła archiwalne, w tym szczególnie w jego osobistą korespondencję, możemy poznać mechanizmy oraz procesy funkcjonowania tych ruchów wraz z towarzyszącymi im sporami ideowymi, kadrowymi czy organizacyjnymi. Przyznam szczerze, że dopiero z tej rozprawy dowiedziałem się, że Strumiłło pomagał Andrzejowi Małkowskiemu w tłumaczeniu z języka angielskiego podręcznika *Skauting dla chłopców* autorstwa Roberta Baden-Powella. To jest bardzo ważna odsłona, a przy tym wiarygodna w świetle zarówno przytoczonych dokumentów, jak i faktu prowadzenia przez niego badań do pracy doktorskiej w 1910 r. w Londynie na University College i w bibliotece British Museum. Strumiłło znał świetnie m.in. język angielski. To, co zaskakuje, to brak ze strony biografów Małkowskiego wskazania na ten fakt.

Legutko zadbała o wysoki stopień poprawności metodologicznej badań. Konstrukcja całości, logiczny podział na części i zawarte w nich rozdziały wraz z bogatym aneksem źródeł sprawia, że spełniono także warunek intersubiektywnej sprawdzalności. Kolejni badacze mogą po zapoznaniu się z całością sprawdzić, czy zostały spełnione przez autorkę przyjęte przez nią założenia badawcze. Czytelnik rozprawy jest od pierwszej do ostatniej strony niejako prowadzony od idei, koncepcji pedagogicznych

oraz od prymarnych intencji i przesłanek naukowych do ich metateoretycznej weryfikacji.

Z epistemologicznej perspektywy można odczytać poprawność całej konstrukcji, zaś z twórczego punktu widzenia, a więc i wkładu do nauk społecznych, oryginalność całej kompozycji jest nie do podważenia. Można i warto dyskutować z zawartością merytoryczną pracy, ale tylko w niewielkim zakresie, gdyż pani mgr Legutko perfekcyjnie podeszła do zapewnienia czytelników o dostępnych źródłach dla badacza myśli pedagogicznej i granicach ich interpretacji. Treść książki cechuje oryginalność, wiarygodność analiz, logika narracji i estetyka, bowiem każdy rozdział ma właściwą kompozycję i dobór treści. Mam świadomość, jak trudno jest ująć wątki np. historyczno-metodyczne ruchu skautowego i harcerskiego w rozprawie, w której mają one jedynie przybliżyć tło i uwarunkowania myśli pedagogicznej dr. Strumiłły.